

ULOGA I ZNAČAJ SAVETA ZA ETIČKA PITANJA DRUŠTVA SUDIJA SRBIJE I STANDARDI SUDIJSKE ETIKE

"Sudija treba da bude više učen nego
dovrtljiv, više poštovan nego omiljen
i više obazriv nego samopouzdan. Više
nego sve drugo čestitost je njegova glavna vrlina".

Frensis Bekon (1561-1626)
britanski filozof i vrhovni tužilac.

REZIME: U ovom tekstu autor analizira pravne izvore i primenu sudijske etike u Srbiji. Konstatuje da pitanje sudijske etike za vreme socijalističkog poretka u Srbiji nije celovito analizirano niti zakonski regulisano. Obzirom da je i u Srbiji u toku tranzicija ka demokratskom poretku, po uzorima zemalja Zapadne Evrope i šire, autor se zalaže da se i u Srbiji primene iskustva i zakonodavna rešenja iz pravno uređenih demokratskih zemalja. Analiza najpre daje prikaz stanja u definisanju i primeni standarda sudijske etike. Utvrđuje da se i u Srbiji unapređuju nezavisnost sudske vlasti i položaja sudija, a stim u vezi autor se zalaže da se pitanje sudijske etike u Srbiji znatno unapredi.

Obzirom da je u Srbiji Standarde sudijske etike definisalo Društvo sudija Srbije, kao profesionalno udruženje, analiza se zalaže da se i zakonom propiše obaveznost Standarda sudijske etike i predvide organi za primenu tih Standarda.

U analizi je dat načelni pregled zakonskih rešenja u svetu i u Srbiji i način njihove primene. Analizira se nezavisnost, nepristrasnost, profesionalnost, integritet, posvećenost i odanost Standardima sudijske etike.

O svakom od principa sudijske etike autor daje i svoje predloge, na osnovu iskustava koje postoje u Srbiji i u svetu.

Autor iznosi svoj zaključak o potrebi jačanja mehanizama za ostvarivanje Standarda sudijske etike, o njihovoj opštoj obaveznosti, u skladu sa Zakonom o sudijama koji u Srbiji treba da počne sa primenom od 01. 01. 2010. godine.

Ključne reči: sudija, sudijska funkcija, etika, nezavisnost, nepristrasnost, profesionalnost, integritet.

* Sudija Vrhovnog suda Srbije u penziji, član Saveta za etička pitanja Društva sudija Srbije.

Najznačajnija događanja u Evropi na kraju XX veka, bile su političke i društvene promene u socijalističkim zemljama. Urušio se politički poredak zasnovan na komunističkoj doktrini, u zemljama u kojima je bio institucionalizovan monopol komunističkih partija tih zemalja. Izmenjena je i geopolitička karta Jugoistočne Evrope, jer su se razjedinile i raspale i neke složene države, a među njima i SFR Jugoslavija. Novonastale države na tom području, umesto monopolskog položaja komunističke partije, proklamovale su demokratiju zasnovanu na višepartijskom sistemu. Započeti su procesi tranzicije, koja podrazumeva ne samo napuštanje jednopartijske države, nego i institucionalne promene u svim oblastima društvenog života. U tom pravcu izvršene su i vrše se i značajne promene pravosudnog poretka, kao značajnog segmenta podele vlasti na zakonodavnu, izvršnu i sudsku.

Reforma pravosudnog poretka u Srbiji usmerena je u nekoliko osnovnih pravaca: u pravcu jačanja nezavisnosti sudova i sudija, efikasnosti sudova, odgovornosti sudija i u pravcu uže specijalizacije sudova i sudija. U tom cilju u naš pravosudni poredak unose se iskustva iz pravno uređenih demokratskih država u Evropi i šire.

U prvi plan, pored nezavisnosti, istaknuta je profesionalnost kao primarni kvalitet u ostvarivanju sudijske funkcije. Samim tim nametnulo se i pitanje profesionalne sudijske etike. Za profesionalnu sudijsku etiku značajna su kako zakonodavna rešenja o pravnom položaju sudija, tako i institucionalizacija sudijske etike. Društvena kretanja u zadnjih 20 godina u svim oblastima pa i u značajnim profesijama aktuelizovala su pitanje profesionalne etike. Unapređuju se lekarska, advokatska, novinarska pa i sudijska etika.

Izgradnja lekarske etike započeta je još pre naše ere, kada je lekarska profesija bila tek u začetku. I danas je aktuelna lekarska etika definisana od strane grčkog lekara Hipokrata (466-377 godina pre naše ere). Hipokrat se smatra začetnikom naučne medicine, a Hipokratova zakletva definisala je određene zahteve lekarske etike, koji ni danas nisu izgubili svoju aktuelnost.

Iako je sudijska profesija jedna od najznačajnijih u svakom organizovanom društvu, pitanje profesionalne sudijske etike naša pravna nauka nije svestrano i sistematski razmatrala. U našoj ranijoj pravnoj literaturi, u vreme socijalističkog poretka, bili su retki naučni radovi koji sistematizovano razmatraju problematiku sudijske etike. Istina, u novije vreme i pravna nauka više pažnje posvećuje ovom pitanju, obzirom da je tranzicija društvenog poretka aktuelizovala i potencirala neka bitna pitanja profesionalne etike uopšte, a time i sudijske etike.

Iz starog veka, u pisanim delima grčkih filozofa i izvorima rimskog prava, nalaze se i neki postulati sudijske etike („Fiat iustitia”, „Curia novit iura” etc.).

Iz feudalne Srbije, takođe, postoje pravni izvori iz domena sudijske etike. U tom smislu najpoznatija je odredba Dušanovog zakonika (1349. godine), „Sudije da sude po zakonu, a ne u strahu od carstva mi”. Ova odredba Dušanovog zakonika jednako je aktuelna i danas, jer sadrži temeljnu osnovu pravne države.

Komparativna analiza ustavnih odredaba o sudijama, nameće zaključak da je i ustavnim odredbama unapređivana profesionalnost sudija i osnove sudijske etike.

Ustav Socijalističke Republike Srbije iz 1974. godine zahtevao je „stručnu sposobnost i moralno-političku podobnost i nezavisnost sudija u suđenju” (član 253. stav 2.) kao i da „sudije odgovaraju za povredu sudijske dužnosti odnosno ugleda sudijske funkcije” (član 255. stav 1.). U tom periodu u realnom životu moralno politička podobnost, kao uslov za obavljanje sudijske funkcije, često se svodila na članstvo u vladajućoj komunističkoj partiji. Takav uslov ponekad je bio čak i značajniji od stručne osposobljenosti, ugleda i profesionalnosti. Ove ustavne odredbe bile su konkretizovane odgovarajućim odredbama u Zakonima o sudovima zasnovanim na tome Ustavu.

Ustav Republike Srbije iz 1990. godine sadržavao je, takođe, i odredbe koje podrazumevaju etičnost sudija. Ispuštena je u tome Ustavu moralno-politička podobnost kao uslov za sudijsku funkciju. Uvedena je stalnost sudijske funkcije i razrešenje sa funkcije ako je sudija osuđen na kaznu zatvora od najmanje šest meseci, ili za svako drugo kažnjivo delo koje ga čini nepodobnim za vršenje sudijske funkcije, bez obzira na visinu izrečene kazne, kao i kada nestručno i nesavesno obavlja svoju funkciju (čl. 101.). Stalnost sudijske funkcije propisana je kao garancija sigurnosti položaja sudije.

Ustav Republike Srbije iz 2006. godine utvrđuje odredbe koje treba da obezbede veću profesionalnost sudija u odnosu na ranija ustavna rešenja. Ove odredbe su novim Ustavom proširene i konkretnije formulisane. Tako, isključivi predlagач za izbor sudija je Visoki savez sudstva, kao najkvalifikovaniji organ za procenu profesionalnosti. Narodna skupština bira sudiju samo prilikom prvog izbora na period od tri godine, a docniji izbor u istom, ili drugom sudu, vrši isključivo Visoki savez sudstva. Razrešenje sudije iz zakonom predviđenih razloga vrši isključivo Visoki savez sudstva, a razrešeni sudija ima pravo žalbe Ustavnom sudu. Istovremeno, struktura Visokog saveta sudstva, u kom većinu čine profesionalne sudije, treba da bude garancija profesionalnosti, kako pri izboru, tako i pri napredovanju i razrešenju sudija.

Izloženi komentar ustavnih odredaba dat je sa ciljem da se ukaže na opredeljenje da će ubuduće stručnost i profesionalnost biti najznačajniji kriterijumi pri izboru i napredovanju sudija. Važeći Zakon o sudijama iz 2001. godine, zasnovan na Ustavu iz 1990. godine u načelnim odredbama sadrži neke norme etičkog karaktera koje treba da ispunjava lice koje obavlja sudijsku funkciju (nezavisnost, savesnost, inkompatibilnost, integritet i dr.).

U skladu sa novim Ustavom na kraju 2008. godine, usvojen je novi Zakon o sudijama, koji u značajnoj meri sadrži neke norme, ne samo o integritetu sudijske funkcije, već i o odgovornosti sudija uopšte, pa i za povrede etičkih normi. Istovremeno, usvojeni su i novi Zakon o uređenju sudova i Zakon o visokom savetu sudstva („Službeni glasnik RS”, broj 116/2008), ali je zbog stvara-

nja organizacionih i drugih uslova primena ovih zakona odložena do 01. 01. 2010. godine.

Savet za etička pitanja

U ranijem periodu pitanje etičkog postupanja sudije razmatrano je samo sporadično, kao elemenat dostojnosti za vršenje sudijske funkcije. Institucionalizacija sudijske etike u Srbiji započeta je osnivanjem Društva sudija Srbije 1997. godine. Institucionalizacija je vršena u dva pravca: u pravcu definisanja Kodeksa (standarda) sudijske etike i u pravcu izgradnje mehanizama koji treba da tu etiku obezbeđuju.

U poređenju sa iskustvima izgrađenih demokratskih država u svetu, institucionalizacija sudijske etike u Srbiji nalazi se tek u početku. Mnoge demokratske zemlje, u Evropi i van Evrope, imaju znatno ranije definisane kodekse sudijske etike i mehanizme za procenjivanje etičnosti sudija. U tom pravcu definisani su već i dokumenti međunarodnog karaktera (Nacrt Bangalorskog kodeksa sudijskog ponašanja i dr.).

Od svoga osnivanja Društvo sudija Srbije, statutarnim i programskim dokumentima, obuhvatilo je i pitanja sudijske etike. Statutom Društva, koji je posle izmena i dopuna u važećem tekstu usvojen 26. oktobra 2003. godine, ustrojena je organizaciona struktura Društva. Tim Statutom, pored drugih organa Društva, osnovan je i Savet za etička pitanja, umesto ranijeg suda časti. Ova rekonfiguracija izvršena je iz razloga što je Sud časti bio neadekvatni naziv za forum koji ocenjuje etičnost sudija. Sudovi časti, po prirodi svog položaja, mogu da izriču i sankcije ograničene na moralno dejstvo (opomena i sl.). Obzirom da je položaj i odgovornost sudija, zbog značaja te funkcije, uređena isključivo zakonom, neprimereno bi bilo da se odgovornost sudije podvrgne Sudovima časti koji mogu da izreknu i sankcije moralnog domašaja.

Po svome pravnom položaju Savet za etička pitanja funkcioniše kao save-todavno telo, koje daje mišljenje o usklađenosti određenog ponašanja sudija sa Standardima sudijske etike, imajući u vidu i međunarodno priznate i usvojene standarde o etičkom ponašanju sudija. Savet za etička pitanja nije neko kontrolno telo, nije preuzeo poslove za koje su nadležni drugi organi (policija, tužilaštvo, sudovi). Takođe, Savet nema ovlašćenja ni da kontroliše zakonitost sudske odluke, jer prema odredbi člana 145. stav 4. Ustava Republike Srbije sudsku odluku može preispitivati samo sud u zakonom propisanom postupku.

Nadležnost i sastav Saveta, uslovi za izbor i razrešenje članova Saveta i postupak izbora, regulisani su Statutom Društva sudija Srbije. Prema ovim odredbama Savet ima sedam članova sa mandatom od četiri godine, uz mogućnost da se u članstvo Saveta isto lice bira najviše dva puta. Članove Saveta bira Upravni odbor Društva sudija Srbije iz reda sudija koji imaju najmanje šest godina sudijskog staža, kao i iz reda sudija u penziji.

Poslovníkom o radu Saveta uređeni su način rada i odlučivanja Saveta. Prema Poslovníku, písmeni zahtev za davanje mišljenja u vezi sa primenom standarda sudijske etike može podneti građanin, svaka organizacija ili ustanova, kao i sudija. Savet može i po sopstvenoj inicijativi razmatrati pitanja koja su od interesa za pravosuđe i s tim u vezi davati mišljenja i preporuke. Međutim, Savet neće razmatrati zahteve koji se odnose na predmet sudskog, disciplinskog ili nekog drugog postupka koji je u toku.

Savet o zahtevu može dati formalno i neformalno mišljenje. Formalno mišljenje sadrži kratak stav koji predstavlja izreku, kao i obrazloženje o činjenicama koje je imao u vidu i na kojima se mišljenje zasniva. Ukoliko su zahtevom pokrenuta pitanja koja se tiču primene Ustava, Zakona ili drugih propisa u vezi odredaba standarda sudijske etike, mišljenje mora naglasiti da Savet nema nadležnosti da razmatra status ili ovlašćenja sudija regulisana bilo kojim drugim propisima osim standarda sudijske etike. Formalno mišljenje objavljuje se u publikacijama Društva sudija Srbije, dostavlja se podnosiocu zahteva, Vrhovnom sudu Srbije, Ministarstvu pravde, Vrhovnom Savetu sudstva, pravnim fakultetima, advokatskim komorama, kao i stručnim publikacijama i elektronskim medijima Društva sudija Srbije. Mišljenja, za koja Savet odluči da će se javno objaviti, sačinice se tako što će biti izostavljena imena lica, određenje roda (pola), oznaka suda, mesta i druge informacije koje mogu identifikovati podnosioca zahteva, sud ili koje drugo lice.

Neformalno mišljenje može se dati ako je identično ili podudarno sa već objavljenim mišljenjem, a Savet smatra da pitanje nije od takvog značaja da zahteva davanje formalnog mišljenja. Neformalna mišljenja dostavljaju se samo podnosiocu zahteva.

U radu Saveta nametnulo se pitanje kako se može sankcionisati ponašanje sudije koji svojim postupcima šteti ugledu suda. Standardi sudijske etike nemaju domašaj zakona, pa se ne može izreći prozivka sudije imenom i prezimenom zbog kršenja standarda sudijske etike. U takvom slučaju Savet svojom odlukom konstatuje da određeno ponašanje sudije nije u skladu sa etikom profesije, i kodifikovanim standardima sudijske etike. Na taj način Savet preventivno utiče na svest sudije i podseća da sudija funkciju vrši u interesu pravde i zakonitosti, a ne u sopstvenom interesu. Već i sama mogućnost da određeni sudija može doći u situaciju da njegovo ponašanje procenjuje Savet, kod sudije utvrđuje svest da vodi računa o svom ponašanju i da ne zloupotrebljava moć koju mu daje njegova funkcija.

U svome radu, žigosanjem nedoličnih pojava u ponašanju sudija, Savet je nastojao da doprinese stvaranju takve klime da postane nezamislivo da sudija svojim ponašanjem svesno krši etiku svoje profesije.

Takođe, Savet je nastojao da proširi i učvrsti znanje sudija o standardima sudijske etike i da im ove standarde učini dostupnim. U tom cilju Savet je održavao rasprave u formi okruglog stola sa sudijama u pojedinim regionima u Srbiji,

na kojima je sudije informisao o standardima sudijske etike, o metodu rada Saveta i sa formalnim mišljenjima koja je Savet davao. Dakle, javnost rada Saveta je njegovo moralno oružje. Zato je organizovanje okruglih stolova imalo za cilj i da zainteresuje građane da se obraćaju Savetu, kada imaju povoda za to.

Standardi sudijske etike

Društvo sudija Srbije se najpre opredelilo da se principi sudijske etike načelno definišu kao Kodeks sudijske etike, koji je usvojen 1998. godine. Kodeksom je definisano deset kanona sudijske etike i to: nezavisnost, pravednost, profesionalnost, sloboda, hrabrost, doličnost, nepodmitljivost, posvećenost, apolitičnost i odanost kodeksu.

Kanonske norme su definisane načelno u vidu imperativa ili zabrana. Zbog toga je svaki od ovih kanona bio definisan sa jednom, a najviše dve rečenice. Kanon je termin grčkog porekla sa značenjem merilo, pravilo.

Kako su ovi Kanoni sudijske etike bili formulisani načelno, uopštenim rečenicama, nametnulo se pitanje njihove konkretizacije. U međuvremenu 2002. godine Nacrt Bangalorskog kodeksa sudijskog ponašanja usvojen je od Pravosudne grupe Ujedinjenih nacija za jačanje integriteta pravosuđa i Saveta Evrope, kao obrazac za pravila ponašanja sudija. Ova pravila su znatno konkretnija, pa je Upravni odbor Društva sudija Srbije 30. 06. 2003. godine usvojio Standarde sudijske etike na principima Bangalorskih pravila. Ovi standardi su izvor prava koje je primenjivao Savet za etička pitanja Društva sudija Srbije. Standardi su definisani u formi šest Kanona, i to: nezavisnost, nepristrasnost, profesionalnost, integritet, posvećenost i odanost standardima sudijske etike.

Svaki od ovih šest Kanona, formulisan u vidu načela, konkretizovan je sa nekoliko interpretacija u formi principa kojima se ti Kanoni razrađuju. Svaki od principa izražen je racionalnim tekstom primerenim jeziku zakona, sa nastojanjem da bude jezgrovit ali i dovoljno jasan i nedvosmislen. Uz svaki Kanon razrađeno je više principa. Sa tri principa razrađen je Kanon odanosti standardima sudijske etike, a ostali Kanoni sa nešto više principa, a Kanon nepristrasnosti čak sa devet principa. Već i ta činjenica ukazuje da je nepristrasnost sudija u samom vrhu sudijske etike. Pri formulisanju Kanona i principa uz svaki Kanon imala su se u vidu iskustva u svetu pri definisanju standarda sudijske etike. Pošlo se od principa da norme standarda sudijske etike ne treba da ponavljaju zakonske propise o sudovima, sudijama i suđenju. Istovremeno, za razliku od Kanona koji su definisani kao statične norme dužeg trajanja, Statut Društva sudija Srbije predviđa da Savet za etička pitanja, kada oceni da je neko mišljenje Saveta od opšteg značaja, može predložiti da se takvo mišljenje uvrsti u principe sudijske etike, čime postaje i sastavni deo Kodeksa.

Globalna ocena standarda sudijske etike ukazuje na izvesni dualizam, jer se ovi standardi ne odnose samo na ponašanje sudija na svom radnom mestu, kada

neposredno vrše sudijsku funkciju, već i na ponašanje sudija u celini, dakle i izvan suda, jer se smatra da sudija i svojim ličnim životom mora da čuva ugled i integritet sudijske funkcije. Standardi i principi sudijske etike su publikovani i u publikacijama Društva sudija Srbije, ali i u elektronskoj formi. Stoga se u ovom tekstu daje načelni prikaz Kanona i Standarda sudijske etike. Redosled standarda sudijske etike nije dat prema značaju pojedinih standarda, jer se polazi od toga da svi standardi imaju podjednak značaj i domašaj.

1. Nezavisnost

Pored zakonom propisanih odredaba koje nastoje da obezbede nezavisnost sudije, ovaj standard predviđa da sudija i sam izgrađuje svoju nezavisnost od bilo kakvih uticaja, da izgrađuje sopstvene načine odbrane, ne samo od uticaja, već i od pretpostavljenih ili realnih, direktnih ili indirektnih, pretnji kojima može biti izložen u obavljanju svoje funkcije. U tom cilju sudija mora izgrađivati i vlastitu hrabrost da se suprotstavi mogućim ugrožavanjima njegove nezavisnosti.

Tokom suđenja i donošenja odluke sudija ne sme kalkulirati da li ga neka odluka može izložiti gnevu ili represalijama od centara političke, finansijske ili bilo koje druge moći. Svoj realni ili umišljeni strah od centara moći sudija će savladati držeći se vrhovnog principa da je za sudiju Zakon istovremeno i jedini i najsigurniji zaklon. Poštujući ovaj vrhovni princip sudija će i sam stvarati ocenu o sebi kao nesalomivoj ličnosti. Ustavom predviđena zabrana političkog delovanja (član 152. stav 1.) polazi od načela da sudija ne sme pripadati bilo kojoj političkoj stranci, niti političkoj grupaciji povezanoj zajedničkim političkim interesima, jer takvo delovanje daje osnova za sumnju u njegovu nepristrasnost.

2. Nepristrasnost

Standard nepristrasnosti nalaže da sudija pravedno primenjuje Zakon prema svakome, ne samo pri donošenju odluke, već i tokom celog postupka u kom se odluka donosi, bez obzira na rasu, pol, nacionalnost, poreklo, religiju, godine života i drugo.

Principi Kanona nepristrasnosti nalažu sudiji da u sebi otkloni svaku naklonost, predubeđenje ili predrasudu, da svojim ponašanjem, i u sudu i van suda i sam stvara utisak nepristrasnosti. Sudija ne sme tokom postupka davati nikakve komentare ni u sudu ni u javnosti, koji bi mogli da stvaraju utisak pristrasnosti i da utiču na rezultat suđenja.

Sudija je dužan da izbegava učešće u političkim aktivnostima kojima se može kompromitovati njegova nepristrasnost. U debatama političke prirode može učestvovati samo kada se radi o pitanjima iz rada sudova i nezavisnosti sudstva. S tim u vezi nije u skladu sa pravilima sudijske etike i samo prisustvovanje sudije na skupu neke političke stranke, jer takvim svojim prisustvom i sam sudija stvara utisak da želi da doprinese njenom ugledu. Međutim, apolitičnost ne isključuje pravo sudije da učestvuje u građanskim i humanitarnim aktivnostima,

ako to ne ugrožava njegovu nepristrasnost. Sudija će izbeći komuniciranje sa strankom u predmetu bez prisustva ili bez saglasnosti druge stranke, sa ciljem da svojim ponašanjem ne doprinese zahtevu za njegovo izuzeće. Sudija će se sam izuzeti ako nije u stanju da nepristrasno postupi. U tom cilju sudija mora izbeći i sve kontakte sa advokatima i drugim pripadnicima pravne profesije, koji mogu doprineti sumnji u njegovu nepristrasnost. U odnosu prema medijima sudija će se uzdržati od vlastitih komentara koji daju mogućnost da se njegove izjave i komentari zloupotrebe.

3. Profesionalnost

Standard profesionalnosti obavezuje sudiju da stalno unapređuje i održava svoju osposobljenost, svoj profesionalni dignitet i ugled, uredno i dostojanstveno ostvarivanje svoje funkcije, nastojeći da takvo ponašanje nametne svim učesnicima u postupku, kao i da sve učesnike u postupku zaštiti od indiskrecija iz njihovog ličnog života i ličnih svojstava. Takvo ponašanje sudija mora nametnuti i podsticati advokatima i sudskom osoblju koje se nalazi pod njegovom kontrolom.

4. Integritet

Standard integriteta nalaže sudiji da, kako u profesionalnom radu, tako i u ličnom životu, čuva ugled svog visokog zvanja, da se kloni nedoličnih postupaka, govora mržnje i neuljudnog ophođenja. Zato sudija mora izgrađivati vlastitu samodisciplinu, taktičnost i tolerantnost. Sudija mora poštovati dostojanstvo svake ličnosti i u postupku i u ličnom ophođenju sa drugima. Sudiji ne priliče grubi izrazi kojima se može povrediti tuđe lično dostojanstvo. (U tom cilju i sudije treba podsetiti na davno zabeleženu misao tragično preminulog pesnika Branka Miljkovića „Ubi me prejaka reč ljudska”).

Podrazumeva se da svako mora da vodi računa o svojim rečima. Narušava se ugled sudijske funkcije ako sudija ispoljava bahatost, primenjuje rečnik inata i konflikata, ako se lako razgnevi, ako galami, ako među sudijama vladaju intrige jer misle da su bolji jedni od drugih. Sudija mora da usvoji i demokratske standarde ophođenja, da sasluša i one koji drugačije misle od njega.

Postoji utisak da se ponegde u sudovima, u današnje vreme, izgubila kultura ophođenja da su animoziteti svih vrsta, pa i politička neslaganja ponekad prisutni i u sudijskoj profesiji.

Podrazumeva se i da sudija neće učestvovati u razgovorima u kojima se iznose razne intrige i druge nedoličnosti o svojim kolegama i drugim licima, ne samo u sudskom kolegijumu već i izvan suda. Rivalitet između sudija može se ostvarivati samo radom i ličnim ugledom.

Za razliku od drugih profesija kod kojih lični ugled i lična urednost nisu od bitnog značaja, sudijska profesija i u tom pogledu nameće i neke obaveze i ograničenja. Zbog ugleda koji zahteva sudijska profesija sudija se mora uzdržati od

svake ekstravagandnosti, ali i od neurednosti u odevanju i ličnom izgledu. („Samo plitke osobe ne sude po izgledu” još u XIX veku zapisao je Oskar Vajld, engleski književnik i estetičar).

Sledi da je pristojna spoljašnjost i urednost jedna od bitnih osobina koje sudija mora da poseduje. Zato pristojnost i vaspitanje nalaže sudiji da posebnu pažnju obrati na svoj spoljni izgled, tako što će biti uredan i potpuno obučan.

Sudija će se uzdržati od svakog postupka koji izaziva nepoverenje u objektivnost suda. Zato sudija mora svojevolejno da prihvati i neka lična ograničenja, kada to doprinosi njegovom ugledu i ugledu suda. Sudija ne sme da koristi prestiž svoje funkcije radi zadovoljavanja svojih interesa ili interesa njemu bliskih osoba. Na isti način sudija ne sme izbegavati svoje lične obaveze kojima podležu i svi drugi građani.

U svakom trenutku sudija mora biti svestan da vrši uglednu i odgovornu funkciju. Svaki ispad, ili nedolični postupak sudije, u povredi javnog reda, pa čak i u drumskom saobraćaju, baca lošu sliku, ne samo za pojedinog sudiju već i na ugled pravosuđa u celini. Grubi i nedolični ispad jednoga sudije u dijalogu sa saobraćajnom policijom dobio je veliki publicitet u sredstvima informisanja i naneo veliku štetu, ne samo njegovom ličnom ugledu, već i ugledu sudijske funkcije u celini. Sudije moraju biti svesni da imaju samo profesionalni imunitet pri donošenju sudske odluke, a ne i imunitet u saobraćaju, javnom redu i miru i slično.

Sudija je posebno dužan da se uzdrži od svakog postupka kojim se stvara utisak o postojanju korupcije u sudu. Zato sudija ne sme primiti bilo kakav poklon, zaveštanje ili pozajmicu u vezi sa obavljanjem sudijske dužnosti, a nastojace da se tako ponašaju i sva druga lica zaposlena u sudu.

Korupcija kao pojam ušao je na velika vrata u našu svakodnevnicu. Nema države u kojoj nema korupcije ali su učestalost i pojavni oblici korupcije različiti. Korupcija je rasprostranjena u svim društvenim i ličnim aktivnostima. Uvek je neko spreman da primi a drugi je spreman da daje mito. Zato je korupcija pogubna za celo društvo ako postane i deo sistema, a pri tome se i teško dokazuje. Nešto se nazire u vezi korupcije, proizvede se afera koja ostavlja mučan i gorak utisak, ali se ne rasvetli do kraja. Na raščišćavanju korupcije u zemlji još uvek nemamo mnogo prakse niti mehanizama za suzbijanje suptilnih oblika korupcije. Sistem treba da spreči korupciju, tako što će obezbediti zdravo sudstvo, koje će raditi brzo i efikasno. Istovremeno mora se obezbediti i preventivno delovanje protiv korupcije.

Mora se priznati da je i kod prosečnog građanina prisutno mišljenje da, kada ima neki problem u sudu prvo razmišlja da li poznaje nekog u sudu koji će mu pomoći da se to povoljno reši. Još uvek ima dilema da li je takvo ponašanje jedan od oblika korupcije. Postoje razmišljanja da je takvo ponašanje karakteristično u malim sredinama, gde su i sudije kao građani u rodbinskim odnosima i odnosima poznanstva i prijateljstva sa učesnicima postupka.

Prisutne su i dileme da li je primanje poklona male vrednosti (200 gr. kafe ili flaša pića) oblik korupcije ili je to postalo deo svakodnevnog „folklor” koji se može tolerisati. Standardi sudijske etike obavezuju sudije da ne primaju čak ni takve poklone ako su vezani za obavljanje njihove funkcije. S tim u vezi otvoreno je i pitanje koliko korupcije ima u sudovanju i kako se može suzbijati. Mora se istaći da Savet za etička pitanja po svom položaju nije ni mogao da se bavi naučnim i detaljnim analizama kakve su razmere korupcije u sudovanju. U tom pravcu Savet očekuje da će se takvim analizama baviti Vrhovni sud Srbije, odnosno budući Vrhovni kasacioni sud i Visoki savet sudstva. Bez objektivne i kompletne analize i dalje će opstojavati nedoumice, da li se korupcije u sudovanju javlja samo kao sporadični, pojedinačni eksces, ili je dobila široke razmere. U svakom slučaju, već i same nedoumice o postojanju korupcije u sudovanju podrivaju poverenje u društveni poredak.

5. Posvećenost

Ovaj standard predviđa da sudija mora da bude posvećen pozivu i ne može obavljati drugu dužnost, službu ili posao ako time narušava ugled suda i nezavisnost sudske vlasti. Ako uredno i primereno obavlja sudijske dužnosti, sudija može pisati i objavljivati stručne radove koji doprinose sprovođenju pravde. Takođe, može učestvovati u diskusijama i raspravama o pitanjima prava i pravnog sistema, može učestvovati u zvaničnim savetodavnim telima, samo ako to nije u sukobu sa njegovom obavezom na nepristrasnost.

Takođe, sudija može učestvovati i u naučnom radu, kulturnim i umetničkim delatnostima, samo ako takve aktivnosti nisu u sukobu sa dignitetom sudijske funkcije. Za svoje izvansudske aktivnosti, sudija može primiti naknadu ili kompenzaciju, samo kada je to primereno i kada ne može imati uticaja na obavljanje sudijske funkcije. Naknada koju sudija može primiti ne sme biti veća od naknade koju primaju druga lica koja nisu sudije.

6. Odanost standardima sudijske etike

Izloženi standardi sudijske etike opredeljuju način života svih sudija, ali i njihovo rasuđivanje. U tom cilju predviđeno je da se sudija u svakoj situaciji mora besprekorno ponašati, svestan da i time doprinosi ugledu sudijske funkcije i nepristrasnosti suda. Sudija će zato podsticati i druge da se ponašaju u skladu sa univerzalnim etičkim principima.

Inostrana praksa

Izgrađujući i utvrđujući svoj metod rada Savet za etička pitanja proučavao je i uporedna rešenja drugih država o pitanjima sudijske etike. Kodifikacija i institucionalizacija sudijske etike u demokratskim zemljama, sa dugom pravnom tradicijom izgrađivana je i unapređivana tokom vekova i postala je već i deo pravne tradicije. Tradicionalizam u sudovanju je i danas visoko izražen u Velikoj

Britaniji, u kojoj je i danas aktuelna misao filozofa Fransisa Bekona nastala još u 16. veku izložena kao moto na početku ovog teksta. Ova misao u sam vrh od sudija zahteva čestitost.

U većini razvijenih država postoje posebni forumi za ocenu ponašanja sudija sa stanovišta sudijske etike. Pri tome su primenjeni različiti oblici organizovanosti, ali je u svim zemljama predviđeno da ocenu vrši forum sastavljen od više lica sa različitim nazivima: komisija, savet, sud časti i slično. Forumi za ocenjivanje ponašanja sudija u svome radu primenjuju one izvore prava koji su određeni normama svake konkretne države u formi zakona ili u formi etičkog Kodeksa, standarda ili principa sudijske etike.

Na međunarodnom planu najveći značaj imaju Bangalorska pravila. Ova pravila nemaju karakter ni domašaj ratifikovane međunarodne konvencije, već su usvojena kao model prema kojim se u mnogim zemljama definišu etičke norme sudijskog ponašanja. Standardi sudijske etike Društva sudija Srbije oslonjeni su u velikoj meri na Bangalorska pravila.

Sa organizacionog aspekta proučena su, pored ostalog i iskustva u Sjedinjenim Američkim državama. Pitanje sudijske etike regulisano je zakonima svake od država u SAD, ali se mogu utvrditi i neki zajednički elementi. Zajedničke elemente, kao model sudijskog ponašanja, usvojila je Američka pravosudna komora 1972. godine i od tada su ovi elementi više puta dopunjavani. Većina zemalja u SAD su u svoje zakone ili u standarde sudijske etike ugradila principe iz toga modela. U svim državama ocenu etičkog ponašanja sudija vrše posebne komisije, sastavljene najčešće od sudija, ali u nekim zemljama i mešovitog sastava: sudije, advokati i ugledni građani. U svim zemljama postoji institut izuzeća članova komisije po službenoj dužnosti ili po zahtevu. U nekim zemljama komisija može i sama da izriče sankcije moralnog dejstva kao upozorenja, opomene i slično. U tim zemljama, u drugom i poslednjem stepenu po žalbi odlučuje Vrhovni sud te države. U nekim zemljama komisije samo predlažu sankcije za nedolično ponašanje sudija, a sankciju izriče Vrhovni sud te države, kao privremeno ili trajno udaljenje sudija sa sudijske funkcije.

Američko pravosudno udruženje je publikovalo odluke koje su donele komisije u raznim državama SAD. Principi etičkog ponašanja sudija u zemljama SAD su podudarni sa principima sudijske etike Društva sudija Srbije. Među publikovanim sentencama komisija za etička pitanja u zemljama SAD, najveći broj se odnosi na obezbeđivanje nepristrasnosti sudija u postupku. Interesantno je da su komisija za etička pitanja više puta naglasile da je sudija dužan da izbegne „ex parte” komunikaciju sa strankama, jer svaki kontakt sudije samo sa jednom strankom, bez prisustva i bez znanja druge stranke može se kvalifikovati kao etički prekršaj. Publikovane su mnoge sentence koje kao presedan obavezuju sudije da se uzdrže od bilo kakvog „ex parte” ponašanja.

Pravosudni savet Kanade definisao je Etičke principe za sudije kao pravila ponašanja sudija. I ovi principi su podudarni po sadržini sa Standardima sudijske

etike Društva sudija Srbije. Međutim, Pravosudni savet Kanade je posebno definisao i sukobe interesa, kao obavezu izuzeća sudije. Sudija je dužan da se izuzme ako su on ili njemu bliska lica u sukobu interesa u konkretnom predmetu suđenja kad god postoji „razumna sumnja” prosečno informisane osobe da sudija, pa čak i njemu bliska lica, mogu doći u sukob interesa.

Poredeći publikovana iskustva i praksu foruma za ocenu sudijske etike u Evropi i svetu, sa dosadašnjim iskustvima Suda časti, odnosno Saveta za etička pitanja Društva sudija Srbije, uočava se da u sudovanju u svetu i kod nas postoje vrlo slične pojave i problemi u oblasti sudijske etike. Najveći deo publikovanih sentenci i odluka u svetu, odnosi se na nepristrasnost suda i sudija, i u tom pravcu publikovani su mnogi principi o tome šta je sudija dužan i o tome šta sudiji nije dozvoljeno. Takođe, publikovana su i mnoga stanovišta o integritetu sudijske funkcije i mnoga ograničenja kojih se sudija mora pridržavati, radi očuvanja integriteta svoje funkcije. Naglašene su dužnosti sudija na kulturu dijaloga i ophođenja, kulturu odevanja i besprekoran lični život.

Do sada data mišljenja Saveta za etička pitanja Društva sudija Srbije pretežno su se odnosila na postupke inicirane pred Savetom zbog sporosti u postupku pred našim sudovima. Izražena su i mišljenja Saveta da svako neopravdano odlaganje rasprava, odnosno pretresa, zbog nedovoljne pripremljenosti sudije, dovodi do odugovlačenja postupka i predstavlja etički prekršaj.

Zaključna razmatranja

Tokom više od 10 godina delovanja Društva sudija Srbije, Suda časti, odnosno Saveta za etička pitanja stečena su prva iskustva i izgrađeni mehanizam negovanja sudijske etike. Na osnovu takvih iskustava nameće se zaključak da je i u Srbiji neophodno potpunije urediti i standarde sudijske etike i načine njenog ostvarivanja i unapređivanja. U formalnom smislu standardi sudijske etike obavezuju samo one sudije koji su članovi Društva sudija Srbije, pa nemaju opšte obavezujući karakter. S druge strane, i mišljenja Saveta za etička pitanja ograničena su samo na moralno dejstvo i ne proizvode nikakve pravne posledice za sudiju koji narušava standarde sudijske etike.

Na osnovu dosadašnjeg iskustva Društva sudija Srbije i Saveta za etička pitanja, nameće se zaključak da je i u Srbiji neophodna potpunija kodifikacija i obaveznost standarda sudijske etike, kao i jača institucionalizacija odgovornosti za etičke prekršaje sudija u celini, a ne samo članova Društva sudija Srbije.

Na osnovu novog Ustava Republike Srbije Zakonom o sudijama iz decembra 2008. godine potpunije je razrađena odgovornost sudija uopšte, pa i odgovornost za etičke prekršaje. Odredbe ovoga Zakona o odgovornosti sudija primenjujuće se od 01. 01. 2010. godine.

Etički kodeks donosiće budući Visoki savet sudstva a o povredama etičkog kodeksa odlučivaće posebna komisija koju obrazuje Visoki savet sudstva. Potpu-

nije su uređeni disciplinski prekršaji sudija, pa i kršenje odredaba etičkog kodeksa. Propisane su i sankcije koje se mogu izreći za disciplinske prekršaje, pa i pokretanje postupka za razrešenje kod teških disciplinskih prekršaja, uključujući i kršenje etičkog kodeksa.

Može se očekivati da će sadašnji Etički kodeks Društva sudija Srbije, kao i iskustva iz rada Saveta za etička pitanja, poslužiti pri izradi budućeg Etičkog kodeksa koji treba da donese visoki Savet sudstva, kao i pri bližem uređivanju disciplinske odgovornosti sudija.

Gajinov Mileva

Judge of the Supreme Court of Serbia, in retirement

Member of the Council for Ethical issues of Serbian Association of Judges

The role and importance of the Council for ethical issues of the Serbian Association of Judges and standards of judges' ethics

A b s t r a c t

In the text author analyzes juridical sources and application of judges' ethics in Serbia. During the socialistic period the issue of judges' ethics was neither analyzed nor legally regulated. Considering that process of transition towards democracy is in the progress in Serbia, according to European Community and wider models, author agrees that experiences and legal regulations of legally well organized democratic societies should be applied in Serbia.

This analysis firstly makes a review (survey) of actual status in the definition of standards of judges' ethics. The tendency towards the promotion of the independence of juridical authorities and the position of judges is noted in Serbia, and author agrees that the issue of judges' ethics should be advanced.

Serbian Association of Judges as professional association defined the standards of judges' ethics. This analysis account that legal platform should be made, to put these standards under an obligation, and to plan the institutions responsible for its application.

The review of comparable legal regulations in Serbia and other countries is described in this analysis, together with the modes for its uses. Independence, neutrality, professionalism, integrity, dedication and fidelity to standards of judges' ethics are analyzed as well.

Author gives his suggestion for any of the principles of judges' ethics, based on the experiences that exist in Serbia and other countries. The conclusion is that mechanisms for the realization of the Standards of judges' ethics should be fortified, according to their universally obligatory principle, and the Law of judges, that is going to come into the practice in Serbia from the beginning of 2010.

Key words: judge, judicial function, ethics, independence, neutrality, professionalism, integrity

Literatura

1. Statut Društva sudija Srbije, Informator Društva sudija Srbije, 2005. godine.
2. Standardi sudijske etike, izdavač Društvo sudija Srbije, Beograd, 2003. godine.
3. Poslovnik o radu Saveta za etička pitanja, Informator Društva sudija Srbije, 2005. godine.
4. Bangalorski principi sudijskog ponašanja, Informator Društva sudija Srbije, 2002. godine.
5. How does the Comissions for judge`s behaviour function?, American judicature society, ABA/CEELI, Beograd, 2004. godine.
6. Etički principi za sudije, Pravosudni savet Kanade, Društvo sudija Srbije, Beograd, 2004. godine.
7. Zakon o sudijama, Službeni glasnik RS, br. 116/2008.